

רד אלינו אווירון

ז'ול ודרין היה הראשון שטס בשמי הארץ, אך הוא עשה זאת לא לצורך מבצעי אלא במסגרת תחרות. מה גרם לו להחמיץ את שדה התעופה המאולתר שהנשירו עבורו במקוה ישראל?

לאן נוסעים?

מקוה ישראל
מנחת מטוסים זמני
ליד שדרת הארזים

קשה לדמיין תחום טכנולוגי שהתפתח במהירות הסילון כמו התעופה. בסוף 1903 עשו האחים וילבור ואורוויל רייט היסטוריה כשהמריאו לראשונה מצפון קרוליינה עם מטוס ממונע קטן שהורכב מכנף ארוכה עם בוכנה. המטוס היה צולע למדי וצלח רק לטיסות קצרות, אך השמועה על מעוף האחים המוכשרים עשתה לה כנפיים. חמש שנים אחר כך התקבל וילבור רייט בתשואות בצרפת בטיסותיו הראשונות באירופה, וכעבור שנה חצה הטייס הצרפתי לואי בלריו את תעלת למאנש כשהוא מחריד משלוותן ציפורים מופתעות.

מתקדמים בטיסה

הרומן של הצרפתים עם הצעצוע החדש התפתח לספורט לאומי, וב־1909 הוקמה בצרפת הליגה הלאומית לתעופה. באותה שנה אף התקיים בה המפגן הבינלאומי

הראשון לתחרויות טיס. ב־1911 כבר נרשמו בצרפת 353 בעלי רישיון טיס, ופחות משנתיים אחר כך התהדרה המדינה בכמעט אלף בעלי רישיון התעופפות, יותר מבכל מדינות העולם גם יחד. שמועות מספרות כי צרפתי שהתהלך אז על האדמה הרגיש קצת נבוך ובודד, כשכולם מסתכלים עליו מלמעלה. את המומנטום הזה ניצל ב־1913 ברנש בשם רֶנֶה קִינְטוֹן שכינה אז כנשיא הליגה האווירית, ובמקרה גם היה עורך העיתון הצרפתי Le Matin – הבוקר. הנ"ל פרסם בעיתונו כי לרגל מלאות עשר שנים לאותה טיסה חלוצית בארצות הברית הוא מציע פרס מפולפל של חצי מיליון פרנק לטייס הנועז שיגיע ראשון מפרזיז לסיין. לאחר שהתברר כי קינטון עף גבוה מדי, וכי זו טיסה בלתי אפשרית, הוא צמצם את האתגר למסע אווירי קצרצר מפרזיז לקהיר, לאורך 5,400 ק"מ בלבד, דרך שלוש יבשות – אירופה, אסיה ואפריקה.

הצרפתים היו מחלוצי הטיסה הממונעת בראשית המאה העשרים. ז'ול וודין נחת במטוס מדגם מוראן בורד, תחרות הטיס מפריז למדריד ב-1911, סוכנות הידיעות מוריס הספרייה הלאומית של צרפת

במרחץ מפריז לקהיר ב-1913 נקבעו תחנות ביניים ביפו ובירושלים. מטוסו של וודין על רקע יפו, מתוך סדרת הבולים 'ראשית התעופה בארץ ישראל' בעיצובו של דב נהן, 1985. התאחדות בולאי ישראל

הבריון המעופף

רבות דובר על אותו מטס היסטורי, ובהמשך גם נספר כיצד הוא הסתיים, אך הפעם נתמקד בטייס הסולו שבחבורה. שמו היה ז'ול וודין, וכולם כינו אותו 'הבריון המעופף' בשל אופיו המוחספס שנוצק בילדות עשוקה בסמטאות הפחות מלבבות של פריז. ההמונים סגדו לו אחרי ששבר ב-1912 שיא עולמי וטס במהירות של מאה מיל בשעה. הוא גם התחבב על הקהל בזכות טריקים מעופפים, כמו ליטוף הכיפה של קתדרלת נוטרדם בפריז עם זנב המטוס שלו, והטלת פרחים משמים בתהלוכה דתית קתולית.

מוכן אפוא כי בניגוד למתחריו לא התכוון וודין לחלוק את התהילה עם איש, וכך היה היחיד שיצא לדרך הארוכה מפריז במטוס בֶּלְרִיֹּי XI-2. הוא קפץ מנקודה לנקודה, והגיע בחמישה בדצמבר 1913 לאיסטנבול. אחרי חניגה טורקית רוויית קפה וצהלולים הוא ערך סיבוב בעיר ונפגש עם כל המי ומי. כעבור ימים מעטים הוא התכוון ליציאה אל הנקודה הבאה – ביירות – וממנה לארץ ישראל. הקונסול הצרפתי ביפו הודיע לוודין מראש שאורגן לו מנחת רחב ידיים מחוץ לעיר, ליד שדרות הארזים בשדות בית הספר החקלאי מקוה ישראל. הקונסול גם אמר שהוא יזהר בקלות את המקום כי ידליקו לו שם מדורה גדולה שתסמן לו היכן לנחות.

המשתתפים בתחרות נדרשו להציג רישיון טיס, להצטייד במטוס מתאים למסע ולהוכיח יכולת לממן את הדלק הנדרש. למרבה השמחה ממשלת צרפת הצטרפה לקרנבל ואימצה את התחרות כפרויקט לאומי. היא מימנה חלק מההוצאות, ואף ביקשה מנציגים צרפתיים בכל המדינות שבדרך לארגן לטייסים המתחרים קבלות פנים נכבדות, ואם אפשר גם מסלולי נחיתה.

שורה של תחרויות הכנה נערכו במשך חצי שנה כדי לצמצם את מספר הטובים לטיס, ובסופן נבחרו חמישה זוכים מאושרים לאיש שלושה מטוסים – שני זוגות בשני מטוסים, ואחד בטיסת יחיד. החבר'ה חיממו מנועים לקראת יציאתם לדרך באוקטובר 1913, וזאת כדי שיהיו באוויר ביום השנה העשירי לטיסת האחים רייט. תחנות הביניים שנקבעו בדרך היו פראג, איסטנבול, קונה שבמרכז טורקיה, ביירות, יפו, ירושלים, פורט סעיד וקהיר. ביום ההזנקה המריאו שלושת המטוסים לקול תשואות הקהל ויצאו לפראג, שם חיכתה להם קבלת פנים מוגזמת לכל הדעות עם המוני סקרנים שצבאו על הפלא המעופף. הטייסים היו בעננים מגילויי ההערצה והנערות המתעלפות ושכחו לגמרי שהם בתחרות. הם האריכו את נתיבי הטיסה בהתאם להבטחות שזיכו לקבלות פנים שוות במיוחד ביעדים לא מתוכננים.

נשיא הליגה האווירית פרסם בעיתונו כי לרגל מלאות עשר שנים לטיסה החלוצית בארצות הברית הוא מציע פרס לטייס הנועז שיגיע ראשון מפריז לקהיר

רבים נאספו כדי לחזות בנחיתה ההיסטורית של חדין, אך הוא החמיץ את המנחת ליד מקוה ישראל. בית הספר החקלאי ממעוף הציפור והידיעה בעיתון 'מוריה'

דוחה שבת, וכי אפשר להגיע מי ברכב מי ברגל כדי לצפות בציפור הברזל המעופפת. ביום ההיסטורי הושבתו כל בתי המסחר ביפו, והנהלת הרכבת תגברה את הקו למקוה ישראל. איגוד העגלונים העמיד דיליז'נסים שנסעו הלך ושוב והובילו את רבבות האנשים אל המקום המיועד, כדי שיוכלו לסקור בציפייה את השמים הבהירים. אירועי אותו בוקר דרמטי תוארו בפירוט בעיתונות העברית. העיתון הדתי 'מוריה' סיפר על האלפים שהגיעו למקוה ישראל ביום השבת, ובהם יהודים:

לדאבוננו, לא חסרו בין הנוסעים ברכבת גם רבים מהעברים ("האווירון הפריזי ביפו", 'מוריה', ב' בטבת תרע"ד, 31.12.1913, עמ' 2).

הבחירה במקוה ישראל לא הייתה מקרית. היה זה מוסד צרפתי מכובד בחסותו של הברון רוטשילד, ומנהלי התעקשו לקחת חלק באירוע הלאומי. דגלוני טריקולור צרפתיים פוזרו בהמוניהם מבעוד מועד בשולי המנחת, ותזמורת בית הספר צחצחה גרון וחצוצרות לקראת ניגון המרסייז לכבוד המטוס הראשון שינחת על אדמת ארץ הקודש. כיוון שזמני הנחיתה היו נזילים, המתח הלך וגבר ככל שנקפו הימים. מה רבה הייתה אפוא השמחה כאשר התקבל סוף סוף בדואר ביפו מברק ששלח ודרין מביירות ובו בישר כי יגיע למקוה ישראל ב-27 בדצמבר בעשר וחצי בבוקר. מבט מהיר בלוח השנה גילה שמדובר אבוי בשבת, אך הציבור החליט כי מגדל פיקוח

צילום: ספרייה צלילי אוויר

האווירון הפריזי ביפו:

עוד ביום ו' הברזל בעיר כי ביום השבת כשעת 10 לפני הצהריים יבוא הנח המעופף הפריזי עם אלחוטתו סביבות, והוא ירד על המגרש הנרחב שבין שוחות הארזים על גבול מקוה ישראל.

ביום השבת נחר המון עם רב לאלים עוד מהבקר לסקת ישראל כי רגלי וסי ברכבת, כי גם הרכבת תובילה עולות סוחרות נוסעים לסקת ישראל במחיר 5 נדש. הל סת וחזרת, לדאבוננו לא חסרו בין הנוסעים ברכבת גם רבים מהעברים, באו גם הקיסקים וכל פקיד המסעות, הקונסול הצרפתי ועוד רבים מנכבדי העיר. סבתי הספר של יפו באה הניסוסיה העברית ותלמידותיה תלפיות ביהמ"ד למהות, וכן באו גם תלמידי ביהמ"ד המוסלמי.

המון הרב הכה שם עד שעה 3 ולא בא אך אחיב באה יודעת לחקנסול הצרפתי, כי האוירון כבר בא וירד על שפת הים אנצ' בה"ח "שער צוק", ואז שב כל הקהל העירה אל שפת הים.

סבת וידידתו על שפת הים היא כי נשבר נגלל אחר מוסכנת נפל עס.

האווירון ישרא ביום ע' י"ב ב' בערב, ערשייתקט את תסכנתו, ומפץ יצא לעה ומסם לפורסיעה לקאות.

ארזתם לבד?

← ניצחנו המזהיר של ז'ול ודרין בתחרות התעופה ב־1913 הוביל אותו בהמראה חלקה לשירות משמעותי בצבא צרפת במלחמת העולם הראשונה, והוא צבר למעלה מאלף שעות טיסה במשימות חשאיות. ב־1919 הוא שבר שיא נוסף כשהנחית מטוס על גג חנות הכלבו גלרי לפאייט בפריז, שאורכו היה כשלושים מטר בלבד. השיא הזה זיכה אותו באלפי פרנקים, אך לצערו הוא לא הספיק ליהנות מהם. שלושה חודשים אחר כך הוא נהרג עם המכונאי שלו בטיסה ברומא בעקבות כשל מנועי שהוביל לנחיתת אונס קטלנית. אשתו וילדיה הציבו לאחר מותו אנדרטת הנצחה על מרפסת הגלרי לפאייט בפריז, והיא ניצבת שם עד היום.

העיתון גם דיווח על נוכחות מרשימה של מוסדות חינוך מיפו:

מבתי הספר של יפו באה הגימנסיה העברית ותלמידיה, תלמידות בית המדרש למורות, וכן באו גם תלמידי בית הספר המושלמני (שם).

העיתונאים היהודים נזקקו למלים עבריות כדי לתאר בלשון הקודש המתחדשת את כל הסיפור, ולכן מה רבה הייתה השמחה שכבר ב־1907 חידש איתמר בן אב"י את המלה אווירון, ולטייס הוא קרא מעופף:

עוד ביום השישי אחר הצהריים הודיעו בעיר על ידי כרוזים מיוחדים דבר בוא האווירון הצרפתי ... ומאז הבוקר החלו תושבי יפו לנהור בהמונים אל המגרש במקוה ישראל ... חוץ מזה הלכו עוד רבים רגלי וגם בעגלות וסוסים, והמגרש במקוה היה מלא מאלפי האנשים שהתאספו לראות באווירון. עד הצהריים חיכה כל הקהל בכיליון עיניים לבוא המעופף. סוף סוף בא המעופף באווירון, אבל לא ירד אל המקום המיועד לו, אלא על שפת הים ("המעופף הצרפתי ביפו", 'החרות', א' בטבת תרע"ד, 30.12.1913, עמ' 2).

טיסתו לארץ סימנה את ראשית עידן התעופה בישראל. ז'ול ודרין במטוס, 1911

הקונסול הצרפתי ביפו הודיע לוודרין מראש שאורגן לו מנחת רחב ידיים מחוץ לעיר, ליד שדרות הארזים בשדות בית הספר החקלאי מקוה ישראל

מיפו המשיך ודרין הישר לנקודת
הסיום בקהיר, ובראשית 1914
הוכרז כמנצח בתחרות. גלוית דואר
המנציחה את הגעתו למצרים

ebay

נחיתה על קרקע המציאות

מדוע לא נחת ודרין במקוה ישראל? ובכן, הוא טס מביירות דרומה למקוה ישראל, אך כשהגיע למחוזותינו וחפש מדורה דולקת הוא נתקף בלבול לנוכח מדורות שהודלקו למטרות קומיזיץ ושרפת אשפה. המדורה שהדליקו עבורו לא נראתה בבירור בשום מקום, ואחרי רונדל סביב מה שנראה לו כמו מפרץ יפו הוא התייאש ופשוט נחת על קרקע המציאות בחוף הים. משמר משטרת שנתקע במשמרת ולא יכול היה להגיע למקוה ישראל זינק אליו מיד כדי לבדוק שהוא בסדר, וגם כדי לספק למטוס שירותי הגנה מסיבות לא צפויות:

כשירד האווירון הראשון ביפו צריך היה לשומרו על ידי פלוגה של שוטרים, שלא יחבלו אותו הקנאים מתוך המושלמים שחשבו אותו ליליד התופת ("מכתבים מחוץ לארץ", 'הצפירה', י"ז בטבת תשע"ד, 15.1.1914, עמ' 2).

אכזבתם של ההמונים במקוה ישראל שהחמיצו את הנחיתה הייתה עצומה, וכולם התבאסו מהמעופף שהתעופף. במוצאי שבת עשה הקונסול הצרפתי שמיניות באוויר כדי לרומם את הרוחות בקבלת פנים חגיגית לוודרין במלון

פארק ביפו, אך הציבור הממורמר דרש את הפירואטים שהובטחו לו. לוודרין לא הייתה ברירה, ולמחרת הוא המריא שוב. לאחר פעלולים אוויריים וסלטות מרשימות הוא נחת – הפעם כמו שצריך – בשדות מקוה ישראל, עם קהל רבבות, דגלונים, המרסייז ונערות מתעלפות. גם הנכבדים הטורקים והצרפתים שאָתם בילה את השבת ביפו הגיעו לקבלת הפנים הרשמית בבית הספר החקלאי. הפאשה של יפו, פקיד הממשלה והקונסול הצרפתי בירכו את הטייס המהולל על הכבוד שהנחיל למולדתו ולארץ הקודש גם יחד, ואיחלו לו שימצא את דרכו בחיים בקלות. ודרין חיך עד שנמאס לו, ולמחרת הודיע כי יוותר על הביקור בירושלים והמריא ישר לקהיר. ודרין היה הראשון להגיע לנקודת הסיום וניצח בתחרות, אך הדילוג על ירושלים היה בעוכריו. הוא הפסיד את הזכות השמורה לצליין הנוצרי הראשון שהגיע לירושלים דרך האוויר, ואת התואר קטפו מתחריו, הטייס מרק בונה והמכונאי ג'וזף ברניה (ראו אנט לנדס-נגר, "ירושלים של מעלה", גיליון 133). □

תמר הירדני דוקטורנטית במחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכאולוגיה באוניברסיטת בר אילן, חוקרת ירושלים, מורת דרך וסופרת

מודיעין שלום

עוד באזור

בית הספר החקלאי מקוה ישראל
כניסה בתשלום בתיאום מראש
03-5059197

מוזאון הילדים הישראלי
שדרות ירושלים 210, חולון
כניסה בתשלום בתיאום מראש
03-6503000

דיאלוג בחשבה, הזמנה לשקט
ופעילויות נוספות למבוגרים
שדרות ירושלים 210, חולון
כניסה בתשלום בתיאום מראש
03-6503000